

Nr 181.

Av herr **Pauli**, om upphörande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

Frågan om en omorganisation av prokanslersämbetet vid universiteten har under de senaste femton åren genom upprepade motioner bragts under riksdagens omprövning. Vid de två senaste tillfällena, då detta skett, åren 1918 och 1922, lämnade andra kammaren sitt bifall till en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet måtte upphöra. Båda gångerna föll emellertid frågan genom att första kammaren avslag motionerna.

Då genom det förestående återbesättandet av biskopsämbetet i Lunds stift frågan om prokanslersinstitutionen åter kan sägas hava aktualiserats, synes en lämplig tidpunkt vara inne att ånyo underställa den riksdagens avgörande. Vid frågans senaste behandling i riksdagen uttalade sig just vid det sydsvenska universitetet majoriteten inom större akademiska konsistoriet för att en ändring borde ske, när dåvarande innehavaren av ämbetet ej längre förvaltade detsamma.

Enligt gällande universitetsstatuter äro prokanslerns åligganden i huvudsak dels att bevilja tjänstledighet åt lärare och tjänstemän för högst en månad samt att utfärda kortare interimsförordnanden, dels att, när kanslersämbetet är ledigt, upprätthålla detta ämbete.

De förra av dessa åligganden — utom naturligtvis vad beträffar ledighet för rektor och förordnande av vikarie för honom — skulle med fördel kunna överlämnas till prövning och avgörande av vederbörande rektorsämbete. Detta har också framhållits i de yttranden från universitetsmyndigheterna, som under frågans behandling vid 1922 års riksdag infordrades, såväl i kanslersämbetets uttalanden som av flera konsistorieledamöter i Lund och av professor Hägerström i Uppsala. Ett lokalt prokansleriat synes följaktligen ur denna synpunkt ingalunda vara nödvändigt. Samma uppfattning uttalades även under debatterna i riksdagen, bl. a. av en representant för Lunds universitet. Det förtjänar dessutom anmärkas, att, såsom från annat håll under debatten påpekades, det vid Karolinska institutet icke finnes någon prokansler, utan att dennes funktioner här i huvudsak utövas av rektor, samt att det säkerligen skulle vara till universitetens fördel, om även vid dem genom en motsvarande anordning rektors ställning och myndighet bleve förstärkt.

Vad åter beträffar behovet av ersättare för kanslern vid förfall för denne eller vid inträffad ledighet, är det tydligt, att detta måste tillgodoses genom någon särskild anordning. Genom upprättande av ett vicekanslersämbete, vars tillsättande kunde ske genom val i samma ordning som beträffande kanslern, skulle den centralisering av viktigare universitetsärenden, som kanslersämbetet innebär och som otvivelaktigt är nyttig och ändamålsenlig, kunna bibehållas även för de tider, då kanslern själv icke förvaltar ämbetet. Flera av de från universitetshäll avgivna yttrandena innehöllo också ett bestämt förord för denna tanke. I själva verket har också en dylik centralisering inom den nuvarande prokanslersinstitutionens ram under de senare åren kommit till stånd. Det framgår nämligen av kanslersämbetets förutnämnda utlåtande, att alltsedan den 14 januari 1915 handhavandet av alla på kanslersämbetets prövning beroende ärenden, utom dem som särskilt rört universitetet i Lund, uppdragits åt ärkebiskopen, varför det sedan dess under de tider, då kanslersämbetet uppehållits av prokanslererna, i stort sett varit ärkebiskopen, som fungerat såsom vice kansler.

Det torde böra erkännas, att den nuvarande ärkebiskopen visat sig väl skickad att uppbära denna funktion, men det finnes givetvis ingenting, som garanterar, att hans efterträdare i ärkebiskopsämbetet komma att uppträda med samma omdöme och skicklighet i de universitetsfrågor, som falla under deras handläggning. Det synes heller icke vara ur principiell synpunkt rimligt, att ställningen som vice kansler eller prokansler skall innehavas av en person, som genom sitt kyrkliga ämbete är självskriven därtill, och på vars tillsättande universitetet själva hava ett mycket ringa inflytande. Detta system strider mot den eljest numera allmänt godtagna grundsatsen, att tillträde till statsämbete skall göras beroende allenast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften, och det strider även mot den eljest vidsträckt tillämpade principen om universitetens självstyrelse. Det är ett föräldrat uttryck för ett kyrkligt förmynderskap över universitetet, vilket förr i världen var förklarligt med hänsyn till att dessa ursprungligen avsetts att utgöra kyrkliga läroanstalter, men som är utan existensberättigande, sedan universitetet utvecklats till hårdar för fri och objektiv vetenskaplig forskning. Att systemet även kan innebära vissa vådor, framgår av de ännu under senast förflutna årtionden inträffade fall, då innehavare av prokanslersämbetet visat sig böjda att exempelvis vid vissa akademiska befordringsärendens behandling anlägga ovidkommande synpunkter.

Då de hittills i riksdagen gjorda framställningarna om upphävande av den biskopliga självskrivenheten till ifrågavarande ämbete delvis torde hava strandat på en obenägenhet hos vissa riksdagens ledamöter att medverka till borttagandet av självskrivenheten, utan att det samtidigt bleve utrett och klargjort, huru frågan positivt skall ordnas, tillåter jag mig föreslå, att riksdagen nu hos Kungl. Maj:t jämväl anhåller om utredning

angående lämpligaste sättet att för framtiden ordna och fördela de funktioner, som för närvarande utövas av prokanslererna.

På grund av vad sålunda anförts, får jag hemställa,

att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om vilka ändringar i gällande bestämmelser, som böra vidtagas, för att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet må upphöra, och för att de med detta ämbete för närvarande förenade åligganden må på lämpligaste och ändamålsenligaste sätt bli fullgjorda, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna föranleda.

Stockholm den 31 januari 1925.

Ivan Pauli.